

"סנאט" מספר 328 בנושאים מדיניים - חברתיים:

לקראת ועידת השלום באנאפוליס

תקציר:

- המו"מ הפרטני שהחל בין המשלחות חושף את הפערים בין עמדות הצדדים ואת מגבלותיהם הפוליטיות מבית. השאלה לכן היא מידת האומץ המדיני והיכולת הפוליטית והציבורית שיגלה כל אחד מהצדדים, ותחושתם הסובייקטיבית באשר ליכולתם לגשר בין מה שצריך לבין מה שניתן פוליטית וציבורית.
- מה שברור הוא שכשלוך ישפיע לרעה על המצב, אם לא בטווח המיידי אז לבטח בטווח הבינוני והארוך. המשך הכיבוש ללא תקווה לשינוי המציאות, כשברקע שתי הנהגות שמעוניינות להגיע להסכם ואינן מסוגלות לכך, טומן בחובו מנגנון פיצוץ הרסני.
- השאיפה היא להגיע למסמך עקרוני מוסכם. ההסכמות תקבלנה את תמיכת המדינות הנוכחות, כולל את אישור העולם הערבי שיתמוך ביישום המסמך ויתחיל לנוע בעצמו לקראת נירמול היחסים עם ישראל על בסיס החלטת הליגה הערבית.
- הסכמה מפורטת על עקרונות עשויה לעורר ויכוח פנימי בתוך החמאס בין הקיצוניים בראשות זאהאר לבין הפרגמטיים יחסית בראשות האנייה.
- האמריקאים מבינים כי הזמן פועל לרעת כל הצדדים המעוניינים בהסכם, כי ללא הסכם מה שיחליף את הפרגמטיים בשטחים איננו החמאס אלא השפעה איראנית ואל-קאעידה.
- במידה רבה עמדת האמריקאים מזכירה לנו את התחזית הפלסטינית המדויקת ערב קמפ דייוויד, שאם לא נצליח להגיע להסכם נאבד את הפתח ונזכה לראות את החמאס עולה לשלטון.
- היתרון הגדול של הסכמות הוא יצירת אופק מדיני שיסייע לשני הצדדים להתקדם במתואם, תוך הבנה של היתרונות הטמונים בהסכם כולל, דבר שנעדר מהתהליך המדיני מאז אוסלו והיה ללא ספק אחד הגורמים העיקריים לקריסת התהליך.

חברי צוות ההיגוי בעבר
יו"ר ראשון,
הנשיא חיים הרצוג ז"ל
יו"ר שני,
מר חיים י. צדוק ז"ל
ד"ר יהודה לנקרי
ח"כ מיכאל איתן
עו"ד יוסי כץ
ד"ר וינפריד וייט
ח"כ גדעון סער
ח"כ יצחק הרצוג, שר
ח"כ אתי לבני
ח"כ איתן כבל, שר

בשיתוף:
קרן פרידריך אברט
חסיות:
משה קורניק

Steering Committee
Mr. Uzi Baram Chair
Dr. Yossi Beilin, MK
Mr. Hermann Bünz
Ms. Amira Dotan, MK
Mr. Gilad Erdan, MK
Mr. Shai Hermesh, MK
Ms. Nadia Hilou, MK
Ms. Orit Noked, MK
Mr. Ephraim Sneh, MK

Former members of the steering committee
Former Chair,
The Late President
Chaim Herzog
Former Chair,
The Late Mr. Haim J.
Zadok
Dr. Yehuda Lankry,
Mr. Michael Eitan, MK
Adv. Yossi Katz
Dr. Winfried Veit
Mr. Gideon Saar, MK
Mr. Isaac Herzog, MK
Minister
Ms. Eti Livni, MK
Mr. Eitan Kabel, MK
Minister

In cooperation with:
Friedrich Ebert Stiftung
Sponsors:
Moshe Kornik

כפי שהדברים נראים עתה, ועידת השלום באנאפוליס תתקיים בעוד מספר שבועות. אין עדיין לויז' מדויק, אין עדיין אג'נדה, אין עדיין רשימת מוזמנים, אך מה שיש הוא רצון אמיתי ותחושת דחיפות, הן מצד השחקנים העיקריים אולמרט ועבאס, והן מצד השושבינה רייס המקבלת גיבוי מוחלט מהנשיא בוש.

בין שני המנהיגים יש הבנה אמיתית. הם, כמו מזכירת המדינה, מבינים שהמסמך חייב להתייחס לנושאי הליבה: גבולות, ירושלים, פליטים, ביטחון, והתנחלויות. הפלסטינים שואפים למסמך מפורט ככל היותר ואילו הישראלים מעדיפים מסמך כללי ככל האפשר. קיימת גם האפשרות שחלק מהנושאים, כגון הגבולות, יטופלו בצורה מפורטת יותר ואחרים בצורה כללית. כך או כך, הנושאים ונותנים יודעים כמעט במדויק כיצד צריך ויכול להראות הסדר השלום בין הצדדים. המו"מ הפרטני שהחל בין המשלחות חושף את הפערים בין עמדות הצדדים ואת מגבלותיהם הפוליטיות מבית. השאלה לכן היא מידת האומץ המדיני והיכולת הפוליטית והציבורית שיגלה כל אחד מהצדדים, ותחושתם הסובייקטיבית באשר ליכולתם לגשר בין מה שצריך לבין מה שניתן פוליטית וציבורית.

לאולמרט ולעבאס קשיים מבית. אצל אולמרט, המתנגדים מצויים הן הרחק בשוליים של הימין (ואף מאיימים על חייו), והן בקרב הגורמים הפרלמנטרים; אילו שמימין, ואילו שמשמשים בהתנגדות ככלי לחזק את מעמדם ללא קשר לאידיאולוגיה שלהם. אצל עבאס המתנגדים באים בעיקר מקרב החמאס והג'יהאד, שכבר תכננו התנקשות בחייו. אך גם מקרב גורמים הקשורים לפתח, שחלקם מתנגדים לכל ויתור בתחום הפליטים וחלקם מאמינים שהתנגדותם תחזק את מעמדם במאבק הפנים פלסטיני.

השאיפה המקורית היא להגיע למסמך עקרוני מוסכם (עמוד עד שלושה עמודים) בין שני הצדדים, שיציג קבל עם ועולם את היעדים המוסכמים מראש של המשא ומתן על הסדר הקבע. ההסכמות תקבלנה את תמיכת המדינות הנוכחות, כולל את אישור העולם הערבי שיתמוך ביישום המסמך ויתחיל לנוע בעצמו לקראת נירמול היחסים עם ישראל על בסיס החלטת הליגה הערבית. במידה והצדדים ישיגו סיכומים מוקדמים, שלא יגיעו לכדי מסמך שלם, השאיפה היא שבמהלך הוועידה השחקנים האחרים (בעיקר ארה"ב מצרים, וסעודיה) יסייעו לצדדים לסגור פערים. קיימת גם האפשרות להגיע לוועידה עם הבנות, אך ללא נייר מוסכם, ולנסות במהלך הוועידה לסכם נייר בלחץ המשתתפים.

קיימת כמובן גם האופציה שלא יגיעו כלל להסכמות, לא לפני ולא במהלך הוועידה. אם המשלחות תגענה בכל זאת לאנאפוליס, ניתן לאפשר לאמריקאים לסכם את תוצאות המגעים ולאשר את הסיכום האמריקאי. גם כשלוך הוא אופציה, אם בעקבות הכרזה מוקדמת על ביטול הוועידה, או מתוך חוסר אפשרות להגיע לסיכומים במהלך הוועידה. המשמעות של כשלוך עלולה להיות הרת אסון. כשלוך ישמש כהצלחה עבור החמאס אשר מראש אומר ששום ועידה לא תביא להישגים מבחינת הפלסטינים, ולחיזוק עמדתם כי הדרך היחידה להידבר מול העמדות המדיניות הנוקשות של ישראל היא באמצעות "ההתנגדות", קרי טרור וירי קסאמים. יש שאומרים כי כשלוך יוביל לאינתיפאדה שלישית, יש אומרים שיוביל אף להידרדרות גרועה יותר, שתשפיע לרעה על יחסי ישראל-מצרים וישראל-ירדן, ויש שאומרים מאידך, שבשטח לא ישתנה דבר. אך, מה שברור הוא שכשלוך ישפיע לרעה על המצב, אם לא בטווח המיידי אז לבטח בטווח הבינוני והארוך. המשך הכיבוש ללא תקווה לשינוי המציאות, כשברקע שתי הנהגות שמעוניינות להגיע להסכם ואינן מסוגלות לכך, טומן בחובו מנגנון פיצוץ הרסני. החשדנות המצרית ידועה לכל, אך אפילו המלך הירדני, עבדאללה, תהה לפני מספר חודשים בפומבי "האם פתרון שתי המדינות הוא עדיין החזון האסטרטגי של ישראל". גורמים רבים בירדן ובמצרים מאמינים שממשלת ישראל אינה רוצה – יותר מאשר אינה יכולה – לאפשר הקמת מדינה פלסטינית על בסיס גבולות 1967. לאלו שעדיין משתעשעים באופציה הירדנית או ברעיון הפדרציה, אמר המלך בפומבי שהוא "יוצא מגדרו כדי לוודא שהדלת הזאת נסגרת לפני שמישהו בכלל ינסה לפתחה".

הסכמה מפורטת על עקרונות עשויה גם לעורר ויכוח פנימי בתוך החמאס, בין הקיצוניים בראשות זאהאר, לבין הפרגמטיים יחסית בראשות האנייה. ראוי להדגיש שגם אלו המכונים פרגמטיים לא ויתרו על עמדתם

הדקלרטיבית, שהמדינה האסלאמית צריכה לשלוט על כל פלסטין. אך בעת ובעונה אחת הצהיר מנהיג החמאס, חאלד משעל, ב-2006 כי בתמורה לנסיגה ישראלית לגבולות 67, יישום זכות השיבה, ושחרור האסירים החמאס יבצע צעדים ממשיים לבסס שלום אמיתי עם ישראל. ברור, שעקרונות אילו אינם קבילים על ישראל וגם אינם צפויים בעיני עבאס, אך סביר שייצרו ויכוח פנימי בקרב חלק מהחמאס ותומכיו. במסגרת זאת הכריז לאחרונה ע'אזי חמד מראשי האגף המתון בתוך החמאס כי "אין מניעה הלכתית או לאומית לשאת ולתת עם ישראל על פי העקרונות הפלשתיניים". ההכחות לדבריו מטעם הארגון היו רפות. גם שם מבינים שהציבור בשטחים עייף מהקונפליקט ומחפש דרך מדינית חדשה בדמות הסכם.

העמדה האמריקאית היא שזה הזמן להסדר, שההנהגה הפלסטינית בשלה, שהסדר יחליש את החמאס, שמדינה פלסטינית היא אינטרס ישראלי, ושהקמת מדינה פלסטינית על בסיס שתי מדינות לשני עמים הינה דבר חיוני ביותר לעתיד המזה"ת כולו ולכן מהווה אינטרס אמריקאי. לא זו בלבד, אלא שהזמן פועל לרעת כל הצדדים המעוניינים בהסכם, כי ללא הסכם מה שיחליף את הפרגמטיים בשטחים איננו החמאס אלא השפעה איראנית ואל-קאעידה. במידה רבה עמדתם מזכירה לנו את התחזית הפלסטינית המדויקת ערב קמפ דייוויד, שאם לא נצליח להגיע להסכם נאבד את הפתח ונזכה לראות את החמאס עולה לשלטון.

הצלחתה של הוועידה להגיע לנייר מוסכם, אין משמעותה יישום מיידי של הנקודות העקרוניות עליהן יוסכם. הדרך עדיין ארוכה ביותר. היתרון הגדול של הסכמות הוא יצירת אופק מדיני שיסייע לשני הצדדים להתקדם במתואם, תוך הבנה של היתרונות הטמונים בהסכם כולל, דבר שנעדר מהתהליך המדיני מאז אוסלו והיה, ללא ספק, אחד הגורמים העיקריים לקריסת התהליך. השלב הבא יהיה להיכנס למו"מ ארוך שיתרגם את העקרונות הכלליים להסכם מסגרת, או אם ניתן, להסכם שלום מפורט. גם הסכם שכזה ימומש בהדרגתיות ולכן אין מקום לביקורת המבוססת על החשש שיום למחרת אנאפוליס נראה שוטרים פלסטינים בשכונות בירושלים. אחת האפשרויות המעניינות היא שהסכמות אנאפוליס תהפוכנה להחלטה חדשה של מועצת הביטחון של האו"ם אשר תחליף את ההחלטה הכללית והאנכרוניסטית 242.